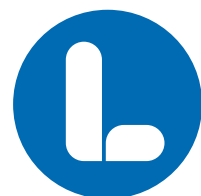

Valprogram 2022 Liberalerna Dalarna

Vi tar strid för liberala kärnfrågor.
Vi satsar på kunskap, ökar människors möjligheter,
stärker rättsstaten och säkrar jämställdheten.

Innehåll

Vår liberala grund	3
Hoten mot dig och din frihet.....	3
Skolan	4
Allt börjar i förskolan	4
Skola med fokus på kunskap och kvalitet.....	5
Trygghet och studiero gynnar både lärare och elever.....	6
Lärare ska vara lärare.....	7
Psykiska ohälsan bland unga.....	8
Integration	9
Satsa på svenska språket.....	10
Fler i egen försörjning.....	11
Bo och leva i hela Dalarna	12
Utan företagen stannar Sverige	13
Infrastruktur.....	14
Verklig frihet kräver trygghet	15
Fler poliser, med bättre betalt.....	15
Bättre trygghet för barn i riskzonen.....	16
Rädda assistansen - återupprätta LSS!	17
Sjukvård	19
Äldres sjukvård.....	19
God och nära primärvård	20
Vårdplatser och specialiserad vård.....	22
Fasta läkarkontakter	23
Ungas psykiska hälsa och BUP vårdval!	23
Personal, forskning, ideella resurser och folkhälsa	24

Vår liberala grund

Sveriges väg från fattigdom till välfärd började med folkskolan som gav alla barn chansen till utbildning och utveckling. Demokratien och den allmänna rösträtten lade grunden för ett fritt och öppet samhälle. Tack vare en fri ekonomi har människor kunnat använda sin skaparkraft för att bygga upp företag och bidra till arbete och välstånd. Genom vår öppenhet mot omvärlden har vi fått in nya idéer, tankar och människor som hjälp till att bygga Sverige starkt. I vårt skyddade hörn av världen har vi skapat en stabil demokrati med åsiktsfrihet, religionsfrihet, jämställdhet och ett starkt skydd för vars och ens frihet. Allt detta är liberala landvinningar att vara stolta över. Den liberala tanken om varje människas frihet, kraft och integritet är inte historia, utan levande värderingar att ta strid för. Det är samma idéer som kommer att bära in i framtiden och som gör det möjligt för människor att drömma och utvecklas. Det är samma idéer som får Dalarna och Sverige att växa starkt.

HOTEN MOT DIG OCH DIN FRIHET

Nu går det en våg av antiliberala idéer över världen. Missnöjespartier och auktoritära strömningar vinner anhängare. Fundamentala liberala värden som öppenhet, demokrati, frihandel och jämställdhet hotas från flera olika håll. Samtidigt ser vi också hur människors oro växer när staten inte levererar det allra viktigaste: ett välfungerande rättssystem. När rättsstaten inte fungerar, påverkas människors förtroende för samhället i grunden. De antiliberala tendenserna groer i en mylla av hopplöshet och utanförskap. Istället för framtidstro växer en misstro mot kunskap, politik och demokratiska strukturer. Frustrationen skapar en längtan efter snabba och enkla lösningar där missnöjet vinner mark. Missnöjespartierna till höger skyller problemen på invandring och globalisering medan vänstern i stället vänder sig mot kapitalismen. Högre skatter och att minska vår valfrihet blir deras svar. Deras lösningar vore skadligt för både Sverige och världen.

Vi vill något annat.

Liberalismens utmaningar kräver en tydlig och skarp diskussion som visar var skiljelinjerna går. Debatten idag blir alltför ofta gapig och svart eller vit, fylld av medvetna missförstånd, svartmålning och rena fabriceringar. Vi har alla ett ansvar för att det politiska samtalet ska bli mer sansat och lösningsfokuserat, innehålla mindre osanningar och mer fakta och förnuft. Det handlar i längden om förtroendet för demokratien som styressätt. I en tid när liberala värden är mer hotade än på mycket länge, blir det tydligt vad som står på spel. Ju mer de extrema krafterna tar för sig, desto fler efterfrågar tydliga frihetliga värderingar, politiskt ansvarstagande och ett politiskt samtal om lösningar.

Vår politik bär med sig ett löfte om en värderingsdriven politik och lösningsfokuserade samtal där vi tillsammans tar ansvar för Dalarna, Sverige och vår framtid. Vi tar strid för liberala kärnfrågor som att satsa på kunskap, öka människors möjligheter, stärka rättsstaten och säkra jämställdheten. Liberalerna går till val på att få en liberal borgerlig regering, där vi driver våra frågor och sakpolitiskt kan diskutera och rösta med alla partier där våra frågor är gemensamma med andras.

Skolan

Allt börjar med en bra förskola och skola – Dalarna ska sträva mot en skola i världsklass.

På förskolan och i klassrummet kan nya dörrar öppnas för barn från hem där man aldrig läser tidningen eller bläddrar i böcker. Skolan ska ha höga förväntningar och tydliga kunskapskrav på elever. Den bästa läraren ska finnas för alla elever. För det barn som drabbas av hederskultur måste skolan vara en oas av frihet. För alla som tror att de måste följa gamla spår ska skolan visa att man kan välja sin egen väg. I skolan ska varenda elev få veta att allt är möjligt.

Problemen i den svenska skolan drabbar de barn som inte har stöd hemifrån hårdast. Det syns också i alla undersökningar att bakgrund och familj har stor betydelse för skolresultaten. För oss i Liberalerna är kunskapsskolan sättet att ge alla barn en chans att hitta sin väg och uppnå sin dröm, även om starten i livet ser olika ut. Det var därför som liberaler en gång var med och genomdrev folkskola för alla barn, och det är därför vi brinner för att ständigt göra skolan bättre.

ALLT BÖRJAR I FÖRSKOLAN

Förskolan ska vara tillgänglig för alla och ha ett lärande perspektiv. Den ska stimulera barnens språkutveckling och sociala färdigheter. Förskolan ska erbjuda barn en trygg miljö att leka, lära och växa i. Inget är viktigare än en bra start. Det ger alla barn större chans att lyckas i livet och utjämnar livschanser mellan barn med olika bakgrund. Förskolans betydelse för barns utveckling är därför central. Alla barn ska av det skälet ges möjlighet att gå i förskolan.

De flesta barn bör kunna läsandets grunder när de slutar förskolan. Även om förskolan inte ska vara någon skola så är det viktigt med ett lärande perspektiv. Grunden till barns senare läsvanor läggs redan innan de börjar skolan. Detta betyder särskilt mycket för barn till utrikesfödda. Deras språkutveckling går snabbare och de klarar grundskolan bättre om de går i förskolan. Vi vill därför stärka förskolans uppdrag att lära barnen det svenska språket. Vi vill även genomföra kartläggningar av alla barns ordförråd, med särskilt fokus på utsatta områden. Vi vill att fler nyanlända barn och barn till nyanlända ska få gå i förskolan för att få träna svenska. Alla barn i förskolan ska ha rätt till modersmålsstöd. Alla förskolegrupper ska ledas av en högskoleutbildad förskollärare som har det pedagogiska ansvaret.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Språkförskola, där alla barns ordförråd kartläggs i syfte att små barns ordförråd ska öka eftersom det kommer gynna språkutvecklingen högre upp i åldrarna.
- Uppsökandeverksamhet för att barn ska börja förskolan, vilket är positivt både språkligt och socialt.
- Förskollärare och personal ska prata god svenska med barnen.
- Fler förskollärare i Dalarna. Behörighet idag i Dalarna/rikssnitt 40%.
- Satsningar för att vidareutbilda barnskötare till förskollärare.

SKOLA MED FOKUS PÅ KUNSKAP OCH KVALITET

Det tar tid att lära sig – och måste få göra det. Idag är det alldeles för många elever som inte når grundskolans kunskapsmål och de halkar efter tidigt i livet. I internationella jämförelser är det tydligt att svenska elever har lägre kunskaper i många viktiga ämnen. Svenska skolan ska upp i topp igen och varenda elev ska ha lärt sig det grundläggande när de går sin sista skoldag. Det krävs då att grundskolan kommer bli tio år och det ska också vara fler lektionstimmar.

17% av Dalarnas elever slutar nian utan tillräckliga kunskaper för att gå vidare till gymnasiet.

Dessa elever riskerar utslagning, arbetslöshet, bidragsberoende och kriminalitet i stället för att få en biljett vidare i livet. Statistiken visar tydligt på klyftorna i Sverige. På många grundskolor går nästan alla vidare till gymnasiet, på vissa grundskolor ser det annorlunda ut. Bränslet i liberal skolpolitik är att varenda skolelev, oavsett bakgrund och familj, ska ges kunskaperna som krävs för att kunna gå vidare i livet och hitta sin egen väg.

Undervisningen ska vara lärarledd och baserad på läroböcker av hög kvalitet. Läsa-skriva-räknagarantin måste fungera.

Ibland kan man behöva ännu mer tid i skolan för att hinna ikapp. Det ska bli lättare och inte så dramatiskt att gå om en årskurs när det behövs. Nyanlända elever som har kommit sent till Sverige kan behöva fler lektionstimmar, särskilt i svenska. Det kan även krävas längre terminer och kanske ytterligare några år i grundskolan. Alla elever är olika och vi får inte glömma bort de högpresterande eleverna som kan behöva utmaningar för att nå sin fulla potential, därför behöver spetsklasser införas. Svensk skola måste kunna ge alla elever det stöd och den motivation de behöver.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Höjda kunskapsresultat och höjd lärarbehörighet.
- Läroböcker av hög kvalitet.
- Mer lärarledd undervisning. Vi lämnar inte eleverna i sticket med projektarbeten och grupparbeten med eget faktasökande.
- Ingen ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.
- De skickligaste rektorerna och lärarna ska arbeta i skolor med stora utmaningar.
- Mer tid i skolan för alla.
- Extra mycket tid för dem som behöver det mest. Vi gör det enklare att gå om ett år. Nyanlända elever ska få mer tid i skolan, ett extra läsår och sommarskola när det behövs för att komma ikapp.
- Spetsklasser för högpresterande elever.
- Skolan ska vara statlig. Staten ska garantera kvalitet och resurser.

TRYGGHET OCH STUDIERO GYNNAR BÅDE LÄRARE OCH ELEVER

Barnen i skolan ska ha rätt till en studiemiljö som gör att de kan tillgodogöra sig kunskap. För att alla elever ska nå kunskapsmålen behövs lugn och ro i klassrummet. Ett lugnt klassrum gynnar så klart också lärarnas arbetsmiljö. Avgörande för studieron är självklart en mobilfri skola. Det är framför allt barn som inte kommer från studiemotiverande hem som förlorar på en skola som tappar i kunskap. Föräldrar med högre utbildning har större möjligheter att pusha sina barn och hjälpa dem med läxor. Men för barn vars föräldrar kanske inte ens kan svenska är kunskapsskolan avgörande. Lärarna ska få ägna sin tid åt det som de är utbildade till: att undervisa sina elever. Då behöver de både tydliga befogenheter, bra utbildning i ledarskap, mer administrativt stöd av till exempel lärarassistenter, och uppbackning av elevhälsoteam utanför klassrummet.

Den stora skillnaden mellan Sveriges bästa och sämsta skolor gör att många barns chanser i praktiken avgörs av var de bor. Ett viktigt steg för att lyfta alla skolor, är att göra staten till huvudman igen istället för kommunerna. De socioekonomiska förutsättningarna måste också avspeglas bättre i resurserna – vi behöver satsa mest där behoven är som störst.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Inkluderingsstanken har gått för långt! Vi vill i stället satsa på särskilda undervisningsgrupper för fler, fler speciallärare/specialpedagoger och mer individualiserad undervisning.
- Mer tid i skolan för de elever som behöver det.
- Stöd för elever som inte klarar grundskolan.
- Diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.
- Lärare som får vara lärare i klassrummet. Lärarassistenter som administrativt stöd och elevhälsoteamen som kan jobba utanför klassrummet förstärks.
- Skolor som ges möjlighet att trygga sina elever och sin personal. Elever som begår allvarliga brott i skolan ska snabbare kunna stängas av och flyttas om det behövs för att trygga säkerheten.
- Mobilfri skola. Lärare och rektorer ska inte behöva argumentera om det, utan skoldagen ska vara mobilfri för att skapa studiero. Det ska gälla i hela Dalarna.
- En skola där elever med olika bakgrund hamnar i samma klassrum. Alla föräldrar ges möjlighet att ta ställning till olika skolor och göra ett aktivt val. Alla skolor ska vara med och ta emot nyanlända och asylsökande.

LÄRARE SKA VARA LÄRARE

Under lång tid har det rått en kunskapssyn i den svenska skolan där läraren fått ta ett steg tillbaka och förvandlats till mentor istället för att leda lektionerna, där kunskap ses som något relativt och ifrågasättande blivit viktigare än faktakunskap. Det har varit förödande, framför allt för elever från hem utan studievana. Om alla barn ska ha samma chans i skolan, måste kunskapen få stå i centrum igen. Då är lärarna skolans viktigaste resurs. Läraryrket ska vara ett välavlönat och attraktivt yrke. Kraven för att bli lärare måste höjas och det ska löna sig att utbilda sig till lärare. De som är lämpade ska lockas till yrket. Lärare ska känna stolthet över sitt yrke och ha goda förutsättningar i sin vardag. Skickliga lärare ska ha hög lön och tydliga karriärvägar.

Vi värnar friskolorna och de ska vara kvar. Vi vill dock se över friskolorna vinster kontra den kvalitet de levererar. Vi vill dock göra den kommunala skolan statlig igen av många skäl. Framför allt för att alla skolorna ska vara bra i hela landet. Staten ska både kunna styra och fördela resurser så att likvärdigheten ökar. Med staten som huvudman för de offentliga skolorna och med högre lönenivåer kan läraryrket bli ett attraktivt yrke igen och vi kan också minska byråkratån till exempel runt rättning av nationella prov. Lärare ska få mer tid till planering, undervisning och efterarbete.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Höjd lärarbehörighet i Dalarna.
- Höjd status och löner för lärarna.
- Ökad befogenhet för lärarna i klassrummet.
- Lärare ska ägna sig åt undervisning/fokusera på kunskapsuppdraget. De behöver avlastas från sociala arbetsuppgifter där mentorer och sociala trygghetsteam är viktiga.
- Höjd kvalitet på lärarutbildningen och en kraftig satsning på kompetensutveckling.
- Särskilda kunskaper ska krävas för att få en förstelärartjänst.
- Central rättning av nationella prov.
- En statlig skola igen.

PSYKISKA OHÄLSAN BLAND UNGA

Allt fler unga mår psykiskt dåligt. Det kan handla om allt från skolstress och klimatoro till ensamhet, depression och svåra psykiatriska diagnoser. Nu tar vi krafttag med en rad åtgärder för att vända den psykiska ohälsan bland barn och unga, så att de får den hjälp de behöver.

Att gå till skolan varje dag och trivas där är ofta det viktigaste för att unga ska må bra. Kunskap, rutiner, positiva förväntningar och rätt stöd är viktigt. Hemmasittare ska få stöd av skolan, socialtjänsten och BUP för att kunna komma tillbaka till skolan. Särskilda mindre undervisningsgrupper ska finnas på skolor där det finns elever som behöver det. Skollokalerna behöver anpassas utifrån neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) och skolpersonal behöver kompetensutvecklas hur man bör arbeta med elever med NPF.

På vårdcentralen och ungdomsmottagningen ska unga få råd och stöd, och hjälp att ta sig vidare i vården om det behövs. Vi i Liberalerna var drivande bakom den nu gällande skollagen, i vilken elevhälsans roll stärktes. Alla skolhuvudmän ska ha avtal med sjukvården för att stärka elevhälsoarbetet och för att undvika att elever hamnar mellan stolarna. Elevvårdsteamerna ska knyta till sig fler expertkompetenser, t. ex. logoped. De ska därmed finnas elevhälsoteam på skolan med tillgång till skolläkare, skolsköterska, skolpsykolog, kurator och specialpedagog. Skolan, socialtjänsten och polisen ska samarbeta bättre för att stötta barn som växer upp med våld eller missbruk i familjen. Det ska också finnas särskilda team som är specialiserade på att utreda och förhöra barn när brott misstänks.

När du väljer Liberalerna får Du:

- NPF-säkrade skolor och undervisning.
- Diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.
- Förbättrat samarbete mellan region Dalarna, elevhälsa, socialtjänst och skola.
- Tidigare och förebyggande insatser. Socialtjänsten ska kopplas till skolans elevvårdsteam och sekretessregler får inte bli ett hinder för samverkan och välbehövligen insatser.

Integration

Dalarna har en lång tradition av öppenhet gentemot omvärlden som har bidragit till länets utveckling och välstånd. Sida vid sida lever både människor med lång historia i våra byar och bygder tillsammans med människor som flyttat till och bosatt sig i vårt län. För vissa är det Dalarnas natur och kulturarv som lockat. För andra är Dalarna en trygg plats i kontrast till krig eller andra oroligheter som någon tvingats fly ifrån.

Som en direkt konsekvens av Putins anfallskrig mot Ukraina behöver vi på nytt ställa i ordning lokaler för tillfälliga boenden och skapa en plats där barn kan återuppta en avbruten skolgång. Vi vill ge dessa människor så goda förutsättningar som möjligt att återvända till ett Ukraina i fred och återuppbyggnad. Vi vill också ge dessa människor möjligheten att bli en del av vårt samhälle om krigssituationen blir långvarig eller om de av någon annan anledning får möjlighet och väljer att bosätta sig i Sverige permanent.

I Dalarna behöver vi fler människor i arbetsför ålder och vi i Liberalerna välkomnar alla som vill bosätta sig, studera eller arbeta i vårt län. Med vår demografiska situation finns det en oerhörd potential i att människor väljer att bosätta sig här.

Denna potential går dock förlorad om man på grund av bristande kvalifikationer och språkkunskaper hamnar utanför arbetslivet.

SATSA PÅ SVENSKA SPRÅKET

Vi i Liberalerna tror att det är just språket som är den viktigaste nyckeln för en god integration. För den som behärskar det svenska språket öppnar sig möjligheten att klara sig själv, skaffa ett jobb, göra sin röst hörd och bli förstådd vid ett läkarbesök utan hjälp av tolk. Detta gäller inte minst kvinnor som måste få stå på egna ben i förhållande till både samhället men också i förhållandet till sin partner. Språket behövs också för att kunna tala med läraren om hur det går för barnen i skolan.

Att så snabbt som möjligt lära sig det svenska språket är också en förutsättning för barn att kunna ta del av sin utbildning och lära sig andra viktiga skolämnen.

När du väljer Liberalerna får Du:

- En förskola med utökat stöd och utbildningsinsatser för att förskolelärare ska kunna ge en bättre språkundervisning.
- Ordförråd hos små barn måste öka och vi vill därför kartlägga alla barns ordförråd i förskolan.
- Nyanlända elever ska få mer tid i skolan, ett extra läsår och sommarskola när det behövs för att komma ikapp.
- En skola där elever med olika bakgrund hamnar i samma klassrum. Alla skolor ska vara med och ta emot nyanlända och asylsökande.
- Tydligare krav på både deltagande och resultat i SFI-undervisning. Ersättningar ska sänkas vid frånvaro.
- Tydligare koppling mellan sfi och jobb. Fler måste få lära sig svenska på jobbet och fler ska kunna plugga sfi på kvällar och helger för att kunna kombinera med jobb.
- Svenska-kurser för föräldralediga. Kommuner ska åläggas att anordna kurserna, t. ex. inom ramen för Öppna förskolan.
- Stöd till studieförbund och andra aktörer i civilsamhället som bedriver verksamhet med syfte lära ut svenska till de som saknar rätt till SFI (Som en del av EU:s massflyktsdirektiv saknar Ukrainska flyktingar rätt till SFI).

FLER I EGEN FÖRSÖRJNING

Att jobba, försörja sig själv och vara med och bidra till samhället är grunden för att kunna bestämma över sitt liv och vara delaktig i samhället. Den som flyttar hit ska få hjälp att snabbt lära sig språket och komplettera sin utbildning och sina yrkeskunskaper för att kunna börja jobba i Sverige.

För den som har väldigt låg utbildning eller ingen utbildning alls är det extra svårt att få jobb. Men ingen ska hänvisas till bidrag, utanförskap eller till kortsiktiga nödlösningar som inte kan ses som riktiga jobb. Ett riktigt jobb och en lön att leva på är alltid bättre. Även enkla jobb är viktiga jobb.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Bättre stöd och förenklade regelverk för de som vill anställa.
- Inträdesjobb för unga och nyanlända. Med lite lägre lön på första jobbet och enklare regler kan arbetsgivare ha råd att anställa och fler får en egen lön att leva på.
- Fler lågutbildade och nyanlända som hittar ett första jobb i servicesektorn. Vi vill behålla och utvidga RUT-avdraget.

Bo och leva i hela Dalarna

För oss i Liberalerna är det viktigt att varje människa ska ha makt över sin egen situation och ha möjlighet att skapa sin egen framtid och detta gäller givetvis var du än väljer att bosätta dig. Därför behövs en tydlig liberal politik för hela Dalarna och hela Sverige som strävar efter att skapa förutsättningar för oss som vill bo, arbeta och driva företag utanför storstäderna att kunna göra det. Vi ska ta vara på de unika förutsättningar för individers utvecklingskraft och företags konkurrenskraft som finns i olika delar av vårt land. Du ska kunna bo och verka där du vill, om du vill!

Vi i Liberalerna vill att hela Dalarna och hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välbefinnande. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas. Jobben, kunskapsskolan och resten av vår välfärd hänger på att vi har fart i ekonomin. Framgångsrika företag skapar arbetstillfällen, forskning, nya idéer och inte minst skatteintäkter till vår gemensamma välfärd. Därför måste det löna sig att utbilda sig, jobba hårt och driva företag. En stark marknadsekonomi är en garanti för att Sverige ska fortsätta utvecklas, både som konkurrenskraftig industri- och kunskapsnation och som välfärdssamhälle där medborgarna får valuta för skattepengarna.

När du väljer Liberalerna får du:

- Större statligt ansvar för infrastruktursatsningar, t. ex. järnvägar och bredbandsutbyggnad.
- Regionalt anpassat reseavdrag och regionalt anpassade regler för dubbdäck.
- Nybyggnation av bostäder i hela länet, t. ex. trygghetsboenden i varje kommun.
- Konsekvensbeskrivning ur landsbygdsperspektiv – konsekvenser för landsbygden inför statliga beslut bör synliggöras genom en särskild landsbygdsbedömning, en så kallad landsbygdsräkning.
- Poliser i hela länet!
- En skogspolitik som vilar på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet med stärkt äganderätt.
- Flexibla decentraliserat strandskydd, där kommuner kan undanta vissa områden.
- Statlig närvaro och service i hela Dalarna.
- Beslut om rovdjur så nära de det berör som möjligt.
- Snabbare beslut om skydds jakt om rovdjur går till angrepp.
- Eftersöksjägare som har tillåtelse att använda blåljus.
- Skärpta vapenrestriktioner som riktas mot kriminell verksamhet – inte jägare och sportskyttar!
- Större möjligheter att ta tillvara och sälja sådant som växer i naturen eller på den egna tomten utan beskattning.

UTAN FÖRETAGEN STANNAR SVERIGE

Vi har stora samhällsutmaningar i Dalarna och Sverige idag med skolresultat som måste öka, en integration av nyanlända som tar orimligt lång tid, växande vårdskuld pga pandemin och otryggheten upplevs öka i samhället. Därför är det nödvändigt att fler väljer att bli företagare samt att fler företagare skapar jobb, vilket ger ökade skatteintäkter. Dessa förutsättningar är ett måste för att stärka Sverige samt få en bra välfärd, öka konkurrenskraften och tillväxten.

Det är mycket vi behöver förändra i Sverige för att öka företagandet. Grundläggande är att vi nu återigen måste ta upp kampen för företagandet i Sverige. Vi måste försvara företagsamheten då attityderna gentemot företagare försämrats och det sprids rena felaktigheter om företagares vardag och förutsättningar att driva företag. Vi vill att det ska vara lönsamt att vara företagare och att ta risker. Vi vill att drivkraften hos företagarna belönas i stället för att de som vill ta chansen att förverkliga sina drömmar och idéer missunnas. Myndigheterna ska stödja företagares vilja att göra rätt.

Besöksnäringen är viktig i hela länet och många av Dalarnas småföretagare är verksamma inom denna bransch. Naturnära turism och matbaserad turism är branscher som kan utvecklas för att locka fler besökare till oss. Alla företag och särskilt småföretag måste ges goda förutsättningar att driva och utveckla sitt företagande utan byråkratiska hinder och utan en skattepolitik som missgynnar företagande.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Förbättrade villkor för företagare samt enklare, tydligare och färre regler.
- Bättre kvalitetskontroll, inspektioner och upphandlingsrutiner i den svenska välfärden, men företag behöver gå med vinst om valfriheten ska finnas kvar. Företagen i välfärdssektorn får dock inte tumma på kvaliteten till förmån för vinst.
- Kompetensförsörjning som matchar näringslivets behov.
- Införande av avdragsmöjligheter för den som investerar i nya företag, forskning och utveckling.
- Sänkt bolagsskatt och slopade arbetsgivaravgifter när unga och nyanlända anställs.
- Förbättrade och mer rättvisa arbetsrättsregler (LAS) där kompetens ska väga tyngre.
- Förenklade schablonregler för fåmansbolag (3:12-reglerna).
- Slopade sjuklöneansvar för småföretagen, i första hand den andra sjuklöneveckan för övriga företag.
- Förbättrad samverkan mellan näringsliv och skolan där fler grundskolor ska delta.
- Satsning på Ung företagsamhet - alla gymnasieskolor ska delta.

INFRASTRUKTUR

Fungerande kommunikationer är viktiga för jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Därför krävs fortsatta investeringar i järnväg, väg och annan infrastruktur. Effektiva och väl fungerande transporter är centralt för att företag ska kunna leverera varor till kunder och leverantörer.

Dalarna är ett av landets viktigaste export- och besökslän. Fortsatt tillväxt och överlevnad för länet ställer höga krav på en modern och hållbar infrastruktur där näringslivets stora transportbehov tillgodoses och människor kan arbetspendla. Infrastrukturinvesteringar på väg, järnväg, flyg och bredband är avgörande för hela länets utveckling.

Hållbar besöksnäring och turism bygger på utvecklad och hållbar infrastruktur. Både besökare och bofasta ska enkelt kunna ta sig till Dalarna med kollektivtrafik och även ta sig runt inom länet.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Upprustning och utbyggnad av det befintliga väg- och järnvägsnätet i Dalarna.
- En utveckling av järnvägens kapacitet för både gods och persontrafik.
- Tåg som kommer i tid och går som de ska!
- En ökad kapacitet och punktlighet på Dalabanan och Bergslagsbanan.
- En nedläggning av planerna för byggnation av höghastighetsbanor mellan storstäderna på grund av de skenande kostnaderna och för att finansieringen inte är fastställd.
- Snabbare utbyggnad och tillgång till bredband i hemmet för alla, i dagsläget måste glesbygden prioriteras

Verklig frihet kräver trygghet

Den som är rädd, är inte fri. Det vet alla som skyndat hem från sista bussen med nyckelknippan mellan fingrarna och andan i halsen. Eller som har väntat på en polis som inte kunde komma just dit, just då. Det vet också våra grannar i Baltikum och Ukraina, där varje nyhet från Kreml kan betyda skillnaden mellan självständighet och förtryck.

Vissa saker måste bara fungera – människors säkerhet till exempel. Ingen ska behöva se sin trygghet försvinna för att kriminaliteten tar över där de bor. Varenda människa ska kunna lita på att ambulansen kommer fram när det behövs, och inte tvingas vända därför att någon kastar sten. Polisen måste finnas och fungera överallt, i hela Dalarna och hela Sverige, för att försvara friheten och tryggheten.

FLER POLISER, MED BÄTTRE BETALT

Det behövs många fler poliser i hela Dalarna och hela Sverige, för att försvara friheten och tryggheten. Och de behöver få bättre betalt. Redan nu ska fler poliser få lämna kontoret och jobba ute bland människor. Mycket av skrivbordsjobbet kan göras av andra.

I väntan på fler poliser vill vi ge kommunerna pengar för att anställa trygghetsvakter som kan öka säkerheten på de tider och platser där det är som stökigast.

BÄTTRE TRYGGHET FÖR BARN I RISKZONEN

När en ung person hamnat snett i tillvaron kommer det sällan som en total överraskning. Varningsklockorna har oftast ringt långt tidigare, men inte tillräckligt har gjorts snabbt nog. Vi vill att skola, socialtjänst och polis ska ingripa snabbt när ett barn är på väg in i ett destruktivt beteende.

Omfattande skolk är oftast ett tecken på att barnet inte mår bra. När barnet börjar begå brott ska omgivningen inte blunda bara för att barnet inte är straffmyndigt. Ofta kan även barnets familj behöva stöd, till exempel för att föräldrarna ska kunna ta föräldraansvar på rätt sätt. Ju tidigare insatser sätts in, desto fler barn får chansen till en trygg uppväxt.

Vi har idag stora utmaningar i många utsatta områden. Kriminella gäng breder ut sig, våld och knarkhandel sker öppet. Den upplevda otryggheten ökar bland människor i vårt samhälle. Vi har fått uppleva bilbränder och stenkastning mot polis och brandkår. Polisen har inte tillräckliga resurser för att möta dessa utmaningar. Många upplever att samhället övergivit dem.

Det är viktigt med förebyggande arbete, med skola och jobb för att barn ska få en bra start i livet. Men det räcker inte. När det går snett måste samhället agera kraftfullt. Att kasta sten mot polisen kan aldrig ursäktas med att man är arbetslös. Poliserna måste bli fler, de ska vara synliga och närvarande i samhället och de ska kunna utföra ett förebyggande arbete. Konsekvenserna ska bli tydliga för unga som begår brott och framför allt: fler måste få hopp om framtiden genom jobb, lyckade skolresultat och en bättre boendemiljö.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Stora satsningar på fler poliser och fler trygghetsvakter de närmaste åren.
- Poliser som är ute bland människor och inte inne på ett kontor.
- Mycket tidigare sociala insatser för att fånga upp ungdomar på väg in i kriminalitet.
- Stärkt arbete mot våldsbejakande extremism i alla kommuner.
- Ökad samhällsnärvaro i utsatta områden, med till exempel fler kommunala förvaltningar och statliga myndigheter.

Rädda assistansen - återupprätta LSS!

Rätten till personlig assistans ger människor med omfattande funktionshinder möjlighet att leva ett liv som andra. Det är en av de största fri- och rättighetsreformerna i svensk historia. De senaste årens neddragningar är inte mänskliga. Assistansanvändare och deras anhöriga måste få friheten tillbaka. Det är inte heller mänskligt att svårt sjuka och rädda människor fastnar i vårdköer, eller att äldre isoleras i sina bostäder med hemtjänst om de hellre vill flytta till äldreboende eller servicehus.

Personer med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna leva ett liv som andra och funktionsnedsättning ska inte vara ett hinder. Vi behöver återupprätta LSS!

Personlig assistans är en stor post i statens och kommunernas budgetar, men den ger också mycket tillbaka. Det viktigaste är förstås sådant som inte går att mäta i pengar, som ett värdigt liv för dem med de allra största behoven. LSS ger också arbetstillfällen för personliga assistenter. Den innebär att anhöriga, i praktiken oftast kvinnor, kan ha ett eget jobb i stället för att vara hemma och vårda. För vissa assistansanvändare är den också en förutsättning för att man själv ska kunna arbeta och ha en egen inkomst. På så vis kommer mycket av satsningarna på assistans alltså tillbaka i form av skatt.

Vi vill att staten tar över ansvaret för den personlig assistansen. Ett statligt ansvar över den personliga assistansen ger mer en mer likformig och rättvis assistans i hela landet.

Fusk med assistansmedel ska bekämpas – medlen ska gå till de som är berättigade. Tillsynen behöver skärpas, och myndigheter behöver få större möjligheter att samverka för att upptäcka och stoppa oseriösa företag.

Den som har omfattande funktionshinder ska kunna leva ett liv som alla andra. Det är utgångspunkten för rätten till personlig assistans. De senaste årens neddragningar har ryckt undan friheten från alldeles för många och ännu fler hotas av indragen assistans. Nu måste lagen (LSS – Lagen om Stöd och Service) återupprättas så att assistansanvändare och deras anhöriga får friheten tillbaka.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Åtgärder vilka medför att personer med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna leva ett liv som alla andra. Människor har olika behov och insatserna kan därför inte standardiseras.
- Valfrihet och självbestämmande som ska vara en självklarhet för alla insatser enligt LSS.
- Mer jämlika insatser kommuner emellan så att även personer med funktionsnedsättning utan problem kan flytta från en kommun till en annan.
- De schablonmässiga tvåårsomprövningarna i den statliga assistansersättningen ska avskaffas.
- Dagens uppdelning i grundläggande och andra personliga behov avskaffade. Ett beslut om personlig assistans ska grundas på en samlad behovsbedömning.
- Den övre åldersgränsen för att kunna få assistans (65 år) avskaffad.
- Tillräckligt höga ersättningsnivåer i assistansersättningen.
- Assistansföretag som erbjuder sina anställda kollektivavtal eller kollektivavtalsliknande villkor.
- Ett system där ansvaret för insatsen personlig assistans helt övertas av staten.
- Bekämpning av allt fusk med assistansmedel. Tillsynen behöver skärpas, och myndigheter behöver få större möjligheter att samverka för att upptäcka och stoppa oseriösa företag.
- En översyn hur det offentliga kan ge rättslig rådgivning och stöd till personer som söker insatser enligt LSS.

Sjukvård

Liberal hälso- och sjukvård sätter människan i centrum – som patient, som medarbetare och som anhörig. Medicinska framsteg, ökad kunskap och ett aktivt folkhälsoarbete har lett till ett längre liv och fler friska år i befolkningen. Liberalerna är övertygade om att morgondagens sjukvård kan ges på nya sätt, på patientens villkor. Vi strävar efter att stärka patientens ställning och att säkerställa jämlik vård i hela landet.

ÄLDRES SJUKVÅRD

Vi i Liberalerna vill pröva snabbspår för akutvård av äldre. Utred akutvårdplatser för äldre, så kallade geriatriska akutvårdsplatser!

Årsrika ska veta att vården finns när den behövs. Vardag som helg. Vården ska utformas efter patientens behov. Vård kan vara ett besök hos husläkaren som man själv har fått välja på vårdcentralen. Det kan vara hemsjukvård eller vård på ett äldreboendet. Vi i Liberalerna slåss för äldres rätt till trygg vård.

En åldrande befolkning leder till att fler patienter söker sig till akutmottagningar runt om i Sverige. Runt 40% av de som besöker akuten är 65 “plus”. I Dalarna är andelen äldre högre än i resten av landet. Det finns ett behov av att utveckla avancerad sjukvård i hemmet med ökat direktintag från hemmet till andra vårdformer.

Vi i Liberalerna vill därför prova akutvårdsplatser för äldre som tar emot patienter dygnet runt. Även patienter som vårdas i hemmet kan då remitteras direkt till geriatrisk slutenvård där personalen har stor kompetens när det gäller äldres sjukdomar.

Detta kan ske som ett projekt som utvärderas. Målet är att äldre patienter får ett snabbt omhändertagande på rätt vårdnivå. Region Dalarna måste se till att det finns god tillgång till läkare dygnet runt i alla äldreboenden så att onödiga inläggningar på akuten undviks.

Ensamhet är ett stort samhällsproblem som skapar lidande och ohälsa i nivå med rökningens skadeverkningar. Sjukvården och kommunerna kan förmedla kontakt till organisationer och s.k. frivilligcentraler som gör volontärsatser för att minska ensamhet och social isolering. Dessa organisationer bör få ekonomiskt stöd av såväl kommun som region t. ex. via IOP.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Underlätta direktintag till geriatrisk vårdavdelning för årsrika.
- Satsa på att utveckla geriatrisk vård i Ludvika där kliniskt arbete kan kombineras med forskning.
- Ofrivilligt ensamhet ska uppmärksammas i vårdens kontakter med äldre.

GOD OCH NÄRA PRIMÄRVÅRD

Utveckla primärvården – ökad samverkan med kommunerna!

Vi i Liberalerna vill fortsätta utveckla den nära sjukvården. I Region Dalarna provas idag olika lösningar för sjukvård i hemmet som mobila team, bedömningsbil och vård på distans. De som behöver äldreomsorg och hemsjukvård ska erbjudas sammanhållen vård och omsorg. Det kan omfatta avancerad sjukvård i hemmet, primärvårdsrehab, geriatrisk vård och palliativ vård. Idag kan ambulanspersonal få rycka in vid palliativ vård i hemmet utanför ordinarie arbetstid. Den uppgiften bör tas över av kommunens hemsjukvård. En nära vård där patienten känner igen vårdpersonalen kan vi få om regionen och kommuner samverkar. Kommunens hemsjukvård kan t. ex. avlasta regionen vid palliativ vård när avstånden är långa, detta gäller natt och helg. Det kräver samverkansavtal. Bl a skulle detta kunna vara bra i Malung Sälen.

Region Dalarna måste se till att det finns god tillgång till läkare i alla äldreboenden så att onödiga inläggningar på akuten undviks

Idag är det svårt för Region Dalarna att ta del av patientens journaler när de vårdas av kommuner. Leksand är ett positivt undantag. Vi i Liberalerna vill att fler kommuner använder sig av "Nationell patientöversikt" precis som Leksand (NPÖ) så att vårdpersonal i kommun och region enkelt kan ta del av varandras journaler.

Vi vill ha möjlighet att vårdpersonal ska kunna starta små vårdcentraler på landsbygden. Regionens vårdvalsavtal behöver därför ses över. Vi vill möjliggöra mindre vårdcentraler med flexibelt uppdrag. Det utreds av Region Dalarna. Målet är ökad tillgänglighet av primär sjukvård på landsbygden.

Även ersättningssystemet för vårdcentralerna behöver ses över för att minska administration och risk för onödigt många diagnoser. Vi ser gärna ersättning utifrån patienternas bakgrund som ålder, utbildning och kön med mera.

Primärvårdsjouren på Tiskens vårdcentral bör flyttas till Falu lasarett för ett bättre samarbete med akuten. En del patienter som söker till akuten kan tas emot på primärvårdsjouren istället. En utredning behövs för att se om detta går att göra utan alltför stora ändringar i lokalplaneringen. Avesta, Ludvika och Mora har på lasaretten. (Borlänge har primärvårdsjour fredag-söndag för Säter/Borlänge).

Vi vill också utveckla appen Min vård, 1177 Vårdguiden och ge bättre information om vårdcentralerna så att det blir enkelt att välja vårdcentral. Alla verksamheter ska vara nås via 1177 Vårdguiden. Guiden ska vara användarvänlig. Även tandvården ska vara knuten till denna guide.

Dalfolket ska kunna välja vårdcentral baserat på kunskap om vårdcentralens kvalitet. Får man träffa samma vårdpersonal eller är det jämt nya ansikten? Är det lätt att få kontakt och tider på vårdcentralen?

Vi vill ha fler hälsorum. I ett hälsorum kan du med hjälp av undersköterska eller sjuksköterska få vård och läkaren är med på distans. Provtagning och uppföljning kan då ske.

Vi vill uppmuntra sjuksköterskor, läkare och vårdpersonal att jobba vid vårdcentral i landsbygd. Det kan ske via t. ex. lönetillägg eller resa på arbetstid.

Bedömningsbil finns i Vansbro. Det kan eventuellt efter utvärdering av projektet införas i fler kommuner t. ex. Malung Sälen.

Vi vill införa listningstak beroende på vårdtyngd inom primärvården. Det innebär ett maxtak på antal patienter/läkare. För att detta ska fungera krävs fler läkare i primärvården. Socialstyrelsen har fått uppdrag utreda listningstak.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Utveckla god och nära vård. Ökad samverkan regionen och kommunerna. T. ex. kan vården i livets slutskede (palliativ vård) utvecklas via samverkansavtal region och kommun.
- Region Dalarna måste se till att det finns god tillgång till läkare i alla äldreboenden så att onödiga inläggningar på akuten undviks.
- Att fler kommuner använder sig av "Nationell patientöversikt" (NPÖ) så att vårdpersonal i kommun och region kan ta del av varandras journaler.
- Små vårdcentraler på landsbygden ska vara en möjlighet för patienten.
- Utred ersättningen till vårdcentraler.
- Primärvårdsjouren på Tiskens vårdcentral bör flyttas till Falu lasarett för ett bättre samarbete med akuten.
- Utveckla appen Min vård för ökad användarvänlighet. För dalfolket ska det vara ett naturligt förstahandsval framför nätläkare.
- Inför ett nytt ersättningssystem till nätläkare och se över den så kallade "utomlänsersättningen". Digital och fysisk vård behöver ses som en helhet.
- Utveckla 1177 Vårdguiden.
- Vi vill utveckla information om vårdcentraler.
- Vi vill ha fler hälsorum.
- Vi vill uppmuntra sjuksköterskor, läkare och vårdpersonal att jobba vid vårdcentral i landsbygd.
- Bedömningsbil i fler kommuner kan vara en bra idé.
- Listningstak antal patienter/läkare i primärvården.

VÅRDPLATSER OCH SPECIALISERAD VÅRD

Vi i Liberalerna vill göra en översyn av fördelningen av befintliga platser så att de används effektivt och fördelas efter behov. Målet är att minska överbeläggningar och utlokaliseringar. Vi kan samarbeta med kommunens hemsjukvård så att äldre, om det är lämpligt, kan vårdas hemma.

Vi i Liberalerna vill att vårdplatser ska hållas öppna och inte stängda på grund av personalbrist. En utmaning är att rekrytera sjuksköterskor. Vi måste vara bra på att genomföra verksamhetsförlagd utbildning (VFU) med välutbildade handledare. Ett sätt att vara god arbetsgivare är att möjliggöra forskning i kombination med kliniskt arbete.

Vi vill utreda om vi ska införa mellanvårds sjukplatser. Dvs en vårdnivå mellan vanlig vårdplats och intensivvårdsplats.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Se över hur vi använder regionens vårdplatser i samverkan med kommunerna.
- Utreda fler vårdplatser i anslutning till vårdcentral med fokus på multisjuka äldre. Detta kan ske i samverkan med kommunerna. (Exempel Särna vårdcentral)
- God löneutveckling för sjuksköterskor som arbetar kliniskt och specialiserar sig.
- Fler möjligheter att kombinera forskning och klinisk verksamhet.
- Utreda mellanvårds sjukplatser.
- Trygga och säkra förlossningar oavsett vart du bor.

FASTA LÄKARKONTAKTER

För att på sikt bygga upp en vård med en fast läkarkontakt behöver Region Dalarna erbjuda bra praktik och fortbildning. Fler AT- och ST-läkare i primärvården bidrar till att vi kan ha fler fasta läkarkontakter. Fördelar med ökad kontinuitet är färre besök på akuten, färre inläggningar slutenvård och högre kvalitet i primärvården. För att få fler sjuksköterskor i länet vi se en större satsning på verksamhetsförlagd utbildning (VFU).

UNGAS PSYKISKA HÄLSA OCH BUP VÅRDVAL!

Allt fler unga människor drabbas av psykisk ohälsa. Det är framförallt lättare psykisk ohälsa som ökar. Vi behöver därför förbättra samverkan mellan skolans elevhälsa, socialtjänst och regionens primärvård. Ett projekt som redan pågår, Projekt ungdomshälsa, är ett bra exempel på hur vi kan arbeta. Vi måste även utveckla den specialiserade verksamheten på Barn- och ungdomspsykiatrien så att vården blir mer tillgänglig och köerna kortas. BUP vårdval har precis införts och vi ska arbeta aktivt med att ta tillvara de möjligheter det innebär för att stötta barn- och unga med psykisk ohälsa.

När du väljer Liberalerna får Du:

- Ökad samverkan mellan kommun och region vad gäller psykisk ohälsa bland barn och unga.
- Utveckla vårdval BUP
- Chattrum ungdomsmottagningar (utreda)

PERSONAL, FORSKNING, IDEELLA RESURSER OCH FOLKHÄLSA

För att rekrytera och behålla personal måste Region Dalarna vara en bra arbetsgivare. Både sjuksköterskor och undersköterskor har fått bättre avtal som möjliggör återhämtning för de som arbetar natt eller har "rotationstjänst". Men det går att göra mer för att ha ett hållbart arbetsliv. Det är också mycket viktigt med att vårdpersonal under utbildning får en god praktik i Region Dalarna. Då vill de arbeta hos oss.

Vi vill även satsa på möjligheten att kombinera forskning och kliniskt arbete. Det bidrar till att utveckla sjukvården och till att Region Dalarna är en attraktiv arbetsgivare. Vi behöver både fri forskning och så kallad strategisk forskning där behov i verksamheten är mer styrande. Ett exempel på det senare är Akademiskt tandvårdshus som syftar till att kombinera kliniskt arbete inom tandvården med forskning. Det kan bidra till att vi rekryterar tandläkare.

Region Dalarna håller för närvarande på att ta fram en policy för ideellt offentligt partnerskap (IOP). IOP är ett bra redskap för att arbeta med sociala frågor och ta tillvara civilsamhällets resurser.

När du väljer Liberalerna får Du:

- God handledning under utbildning för undersköterskor (APL), sjuksköterskor (VFU), läkare (AT/BT/ST) och annan vårdpersonal. Satsa på handledarna.
- Goda möjligheter till fortbildning.
- Se över scheman och organisation för att få bra arbetsmiljö men även en effektiv sjukvård.
- Arbeta aktivt med att ta tillvara äldre medarbetares kompetens. Det ska vara en möjlighet att arbeta efter pensionering.
- Vi vill öka möjligheterna att kombinera forskning med kliniskt arbete.
- Ta fram en policy för ideellt offentligt partnerskap (IOP).

Kontaktuppgifter

MONICA LUNDIN

Toppkandidat riksdagen och
ordförande Liberalerna Dalarna

Telefon

070-916 68 79

E-post

monica.lundin@liberalerna.se

Hemsida

www.monicalundin.se

SVANTE PARSJÖ-TEGNÉR

Toppkandidat Region Dalarna

Telefon

070-302 62 88

E-post

svanteparsjo@hotmail.com

Mer info om vår kommunpolitik:

www.liberalerna.se/dalarna och välj sedan kommun

Vill du bli medlem?

Kontakta någon av oss eller gå till www.liberalerna.se/bli-medlem/

Liberalerna Dalarna • Norra Gyllegatan 10, 784 35 BORLÄNGE

www.dalarna.liberalerna.se • dalarna@liberalerna.se